

Doi Numarası / Doi Number: [10.55666/folklor.1095447](https://doi.org/10.55666/folklor.1095447)

DİVAN EDEBİYATI ARAŞTIRMALARINDAN HALK EDEBİYATI ARAŞTIRMALARINA METOT TRANSFERİ VE ÂŞIK VEYSEL'İN BİR ŞİİRİ

Mehmet ÇEVİK*

Öz

Bu makalede, daha çok Divan edebiyatı çalışmaları kapsamında yer alan “metin neşri” konusundaki yöntem ve yaklaşımların Halk edebiyatı çalışmaları bünyesindeki türkü metinlerinin tespit edilmesinde de kullanılabileceği üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede öncelikle “metin neşri” çalışmalarının terminolojisi ve temel esasları ana hatlarıyla ele alınmıştır. Bunlardan özellikle “nüsha”, “müellif nüshası”, “müstensih nüshası”, “metin tamiri” ve “metin kurma” kavramları, Eski Türk Edebiyatı disiplininin belli başlı uzmanlarının görüşleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ardından söz konusu kavramlarla ilgili yöntem ve yaklaşımların Türk Halk Edebiyatı sahasında türkü metinlerinin tespitinde nasıl uygulanabileceği tartışılmıştır. Ancak burada asıl söz konusu olan, türkü metinlerinin Arap harfli metinler içeren kaynaklardan Latin harflerine aktarılması değil; özellikle yakın dönem âşıklık geleneği çerçevesinde üretilmiş türkülerin metinlerini doğru tespit etme çabasıdır. Bu çerçevede bir türkünün Arap ya da Latin harfli, elyazması ya da matbu, ses ya da görüntü kaydı şeklindeki farklı kaynaklarda yer alan varyantlarını birer “nüsha” olarak değerlendirmek mümkündür. Bu durumda söz konusu türkünün, üreticisi olan âşığın kendisi dışında başkaları tarafından yazılmış, yayıma hazırlanmış ya da icra edilerek seslendirilmiş metinleri birer “müstensih nüshası”; âşığın, söz konusu türküyü icrasını içeren bir ses veya görüntü kaydında ortaya koyduğu metin ise “müellif nüshası” olarak değerlendirilebilir. Âşığa ait, müellif nüshası olarak değerlendirdiğimiz bir ses kaydı varsa türkü metninin tespit edilmesinde bu kayıt esas alınmalıdır. Böyle bir kayıt yoksa metin neşri esasları çerçevesinde türkünün mevcut metinleri karşılaştırılmalı, farklılıklar üzerinde durulmalı, varsa yanlışlıklar tespit edilmeli ve gerektiğinde usulünce metin tamiri yapılmalıdır. Böylece hem âşık tarafından ortaya konmuş asıl metin hem de bu metnin varyantları tespit edilmiş olacaktır. Bu da hem metnin doğru anlaşılmasına hem de türkünün varyantlaşma süreciyle ilgili sağlıklı değerlendirmeler yapılmasına imkân tanıyacaktır. Bu değerlendirmeler ışığında, çalışmanın bir sonraki bölümünde, Âşık Veysel'e ait “Esti Bahar Yeli Karlar Eridi” adlı türkü, metin neşri esasları çerçevesinde ele alınmıştır. Türkünün 12 farklı kaynaktaki metinleri karşılaştırılmış, âşığın ses kayıtlarının kılavuzluğunda bu metinlerdeki yanlışlıklar tespit edilmiş ve bunların doğru şekilleri aktarılmıştır. Çalışmanın sonuç bölümünde de türkü metinlerinin tespitinde metin neşri esaslarının nasıl ve neden kullanılması gerektiği üzerinde durulmuş, ardından da Âşık Veysel'in söz konusu türküsüyle ilgili yanlışlıkların yol açtığı durumlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkü, metin neşri, âşık, Âşık Veysel, Esti Bahar Yeli Karlar Eridi.

TRANSFER OF METHODS FROM DIVAN LITERATURE RESEARCH TO FOLK LITERATURE RESEARCH AND A POEM BY ASHIK VEYSEL

Abstract

In this article, it is emphasized that the methods and approaches to “text publication”, which are mostly within the scope of *Divan* Literature (Old Turkish Literature) studies, can also be used in determining the folk song texts within the scope of Turkish Folk Literature studies. In this framework, first of all, the terminology and basic principles of “text publication” studies have been discussed with the main lines. Of these, in particular, the concepts of “copy”, “author’s copy”, “scribal’s copy”, “text repair” and “text editing” were focused on. Of course, this was done by taking into account the opinions of the main experts in the Old Turkish Literature discipline. Then, it has been discussed how the methods and approaches related to the concepts in question can be applied in the determination of folk song texts in Turkish Folk Literature studies. However, the main thing at issue here is not the transfer of folk song texts from sources

* Doç. Dr., Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi, mehmetcevik80@hotmail.com ORCID: 0000-0002-7392-1121

---

containing Arabic letters to Latin letters. The main issue is the effort to correctly identify the texts of the folk songs produced by minstrels (ashik/*âşık*), especially in the recent period. In this sense, it is possible to evaluate the variants of a folk song in different sources (written in Arabic or Latin letters, manuscript or printed, audio or video recording) as a “copy”. The texts of the folk songs of the minstrels are usually put down on paper and prepared for publication by other people, not themselves. In addition, other singers can perform the folk songs of minstrels. For this reason, the texts in these records, which bear the traces of other people, should be accepted as “scribal’s copy”. If there is an audio or video recording of the minstrel’s performance of the folk song in question, the text in this recording should be considered as the “author’s copy”. This recording should be taken as a basis for determining the folk song’s text. If there is no such record, the existing texts of the folk song should be compared according to the principles of text publication. In this comparison, the differences should be emphasized, possible inaccuracies should be detected, and the text should be repaired duly when necessary. Thus, both the original text revealed by the minstrel and the variants of this text will be determined. This, in turn, will allow both to understand the text correctly and to make consistent assessments of the process of variationization of the folk song. In the light of these evaluations, in the next part of the study, the folk song “Spring Wind Blowed and Snow Melted (*Esti Bahar Yeli Karlar Eridi*)” by Ashik Veysel was discussed according to the principles of text publication. The texts of the folk song from 12 different sources were compared, the mistakes in these texts were determined under the guidance of the minstrel’s audio recordings and their correct forms were conveyed. In the conclusion part of the study, it was emphasized how and why the principles of text publication should be used in the determination of folk song texts. Then, the problems caused by the inaccuracies related to this folk song of Ashik Veysel were evaluated.

Keywords: Turkish folk song (*türkü*), text publication, minstrel (ashik/*âşık*), Ashik Veysel, Spring Wind Blowed and Snow Melted (*Esti Bahar Yeli Karlar Eridi*).

Giriş

Bilindiği gibi türkü, temelde bir sözlü kültür ürünüdür. Bu bakımdan sözlü kültürün doğasıyla ilgili tüm kurallar az ya da çok türkü için de geçerlidir. Sözlü kültürün temel özelliklerinden biri, ürünlerin varyantlaşmaya, çeşitlenmeye açık olmasıdır (Yıldırım, 1998: 69). Yani sözlü kültür dairesinde üretilen ve/veya icra edilen bir ürün başta zaman, mekân, icracı ve izleyici/dinleyici olmak üzere birçok dinamiğe bağlı olarak çeşitli değişimlere uğrar. Her yeni icrada yeniden söz konusu olabilen bu değişim, icracının farkında olarak ya da olmayarak gerçekleştirdiği bir durum olabilir. Bu çerçevede türküler de diğer sözlü kültür ürünleri gibi değişime açıktır. Öyle ki bu değişime açık olma durumu sadece anonim türküler değil, başta âşık edebiyatı ürünleri olmak üzere yaratıcısı bilinen bireysel türküler için de geçerlidir.

Sözlü kültür dairesinde üretilen ürünler, yazılı ortama aktarıldığında belirli oranda sabitlenir ve değişime daha dirençli hâle gelirler. Ancak bu, yine de hiçbir şekilde değişime uğramayacakları anlamına gelmez. Daha sınırlı bir düzeyde de olsa, çeşitli nedenlere bağlı olarak değişimin devam etmesi elbette mümkün olabilir.

Hem anonim türküler hem de âşık edebiyatı bünyesinde üretilmiş bireysel türküler için değişim çerçevesindeki temel problemlerden biri, metinlerde meydana gelen değişimlerin türkünün bir kısmı ya da tamamı için “anlamsızlık” boyutuna ulaşmasıdır. Başka bir ifadeyle, değişim neticesinde türkünün metni, hem edebî açıdan hem de anlam açısından karmaşık bir hâl alabilmekte ve bu durum da anlamın karışmasına ya da tamamen kaybolmasına neden olmaktadır. Daha açık bir ifadeyle söylenecek olursa; türkü metinlerinde bazı sözcükler, ifadeler, dizeler hatta bentler “yanlış” aktarılabilen ve bu yanlış aktarmalar da türkünün anlamıyla ilgili problemler ortaya çıkarabilmektedir.

“Türkü” kavramı manzum bir metin, edebiyat, müzik, çalgı, icra, gelenek vb. birçok unsurun birleşimi sonucu ortaya çıkan kapsamlı bir bütünlüğü ifade eder. Bu bütünlüğün bileşenleri ve kültürel arka planı sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinin ilgi alanındadır. Ancak edebiyat bilimi çerçevesinde türkü konusunda asıl öncelenen nokta, doğal olarak türkünün metnidir. Başka bir ifadeyle edebiyat bilimci öncelikli olarak türkünün metnine odaklanmaktadır. Kaldı ki türkü, sanatsal ve kültürel bir olgu olarak ele alındığında da -doğru tespit ve değerlendirmelerin yapılabilmesi için- öncelikli olarak metin açısından mümkün olduğunca doğru olmalıdır. Ancak sözlü kültür ortamının varyantlaşma özelliğinin verdiği imkân vasıtasıyla geliştirilen “kolaycı” yaklaşım, doğru olanı aramak yerine mevcut olanı kabullenmeye yol açmakta ve buna bağlı olarak da birçok türkünün metniyle ilgili ciddi problemler ortaya çıkmaktadır. Burada söz konusu edilen ve “problem” olarak değerlendirilen husus, türkü metinlerindeki varyantlaşma değildir. Elbette, bilimsel olarak her bir varyant bizatihi önemlidir ve kayıt altına alınıp değerlendirilmelidir. Ancak özellikle asıl ya da orijinal şekillerine ulaşılma imkânı bulunan türkülerin metinleriyle ilgili varyant hâlini almış yanlışlıkların da tespit edilmesi ve bu anlamda metnin “doğru” şeklinin ortaya konması da genelde edebiyat biliminin, özelde de Halk edebiyatı sahasının sorumluluk alanındadır. Bununla birlikte, M. Sabri Koz’un da dikkat çektiği üzere, “Halk edebiyatıyla özellikle halk şiiriyle ilgili metinler neşredilirken Dîvân şiiri metinlerinde gösterilen çeviriyazı ve başka dikkatler, nedense ihmal edildi” (2017: 164) ve hâlâ da büyük oranda ihmal edilmektedir. Bu anlamda, Divan edebiyatı çalışmalarında metin neşri konusunda uygulanan yöntem ve yaklaşımların Halk edebiyatı çalışmalarında, özellikle de türkü metinlerinin tespit edilmesinde kullanılması, “problem” olarak vasıflandırdığımız birtakım yanlış aktarmaların bertaraf edilmesinde de faydalı olacaktır.

1. Yöntem

Bu çalışmanın temel araştırma problemi şu hipotez üzerine kurulmuştur: “Daha çok Divan edebiyatı çalışmaları sahasına giren metin neşriyle ilgili metodolojik esaslar, türkü metinlerinin tespit edilmesinde de kullanılabilir”. Bu hipotezden hareketle öncelikle metin neşri konusunda literatür taraması yapılmış, ulaşılan veriler türkü metinlerinin tespitinde uygulanabilirliği açısından değerlendirilmiş ve Âşık Veysel’in “Esti Bahar Yeli Karlar Eridi” türküsü üzerinde uygulanmaya çalışılmıştır.

2. Divan Edebiyatı Araştırmalarında Metin Çalışmaları ve Bunların Türkü Metinlerine Uygulanması

Genel olarak Arap harfli bir metni, belirli bilimsel esaslar dâhilinde Latin harflerine aktarıp yayımlamayı ifade eden “metin neşri”, Divan edebiyatı çalışmalarının önemli bir alanını teşkil eder. Nitekim metin neşri eksenli makalesinde Mehmet Sarı (2019: 146) da, “Eski Türk edebiyatı üzerine yapılan çalışmaları, ‘biyografi’, ‘metin neşri’ ve ‘metin şerhi’ ana başlıkl[ar]ı altında toplayabiliriz.” değerlendirmesini yapar. Bu çerçevede Divan edebiyatı dairesinde metin neşrinin esaslarıyla ilgili 1942’de Ahmed Ateş’in çalışmasıyla başlayan (Kılıç, 2004: 331) yayınların, 2020’li yılları yaşadığımız günümüzde nicelik ve nitelik açısından kayda değer bir boyuta ulaştığı görülmektedir¹. Bununla birlikte konunun terimleri ve bunların kullanımlarıyla ilgili bir kavram karmaşasının da devam edegeldiği alanın uzmanlarınca (Mengi, 2007: 409) ifade edilmektedir. Ancak söz konusu karmaşa, Divan edebiyatı alanındaki metin neşri çalışmalarında başvurulan yöntem ve yaklaşımların temel esasları itibarıyla Halk edebiyatı çalışmalarında, özellikle de türkü metinlerinin tespitinde kullanılabilmesi için herhangi bir engel teşkil etmemektedir.

Bu araştırmanın kaynakça bölümünde yer alan ilgili çalışmaların genelinden hareketle metin neşri konusunda genel olarak şunlar söylenebilir: Metin neşri, daha yaygın kullanımıyla tenkitli metin neşri, Arap harfleriyle yazılmış bir metni çeşitli bilimsel yöntemler izleyerek yeni harflere aktarıp yayımlama işidir. Burada söz konusu bilimsel yöntemler ise ana hatlarıyla şöyledir: Öncelikle üzerinde çalışılacak metin tespit edilir. Bu metnin, mümkünse hepsine ama en azından ulaşılabilen tüm nüshalarına ulaşılır. Nüshalar incelenip tasnif edilir. Bu anlamda en değerli nüsha “müellif nüshası” olarak adlandırılan, bizzat ilgili eserin yazar ya da şairinin kendi kaleminden çıkmış olan nüshadır. Diğer nüshalar ise “müstensih nüshası” olarak adlandırılır. Eğer müellif nüshasına ulaşılabilmiş ise metin neşri için o nüsha esas alınır; ulaşılamamışsa müstensih nüshalarından biri esas alınır diğer nüshalarla karşılaştırılarak “metin tesis edilir” ya da “metin kurulu”. Bu aşamada nüsha farklılıkları metin üzerinde gösterilir ve gerekli yerlerde “metin tamiri” yapılır. Tüm bu işlemlerin ardından, meydana getirilen çalışma yayımlanır ve böylece üzerinde inceleme yapılabilecek bir metin, araştırmacıların dikkatine sunulmuş olur.

Divan edebiyatı kapsamındaki metin neşri çalışmalarında izlenen yöntem ve yaklaşımlar Halk edebiyatı çalışmalarına uygulanmak istendiğinde birtakım problemlerle karşılaşmak kaçınılmazdır. Bu problemler, her iki edebiyat dairesinde de yer alan metinlerin karakteristik farklılıklarından kaynaklanır. Söz konusu karakteristik farklılıklar ise temelde Divan ve Halk edebiyatı metinlerinin üretim, aktarım ve tüketim pratiklerini şekillendiren “yazılı” ya da “sözlü” olma özellikleridir. Bu çerçevede genel olarak Halk edebiyatı, özel olarak da türkü metinleri için -belirli bir âşığın adına bağlanmış olsalar bile- “müellif nüshası” niteliğinde orijinal bir metne ulaşmak pek mümkün değildir. Mevcut metinlerin çoğu sözlü kültür ortamında farklı kişilerce duyularak yazıya aktarılmış cönklerde yer alır. Bu da aynı türküye ait farklı metinlerin küçük farklılıklar içerebilen birer nüshasından çok birer varyantının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Tüm bu farklılıklar da Halk edebiyatı dairesinde tenkitli metin neşri yapmayı, Divan edebiyatı dairesinde yapmaya göre bir parça daha zorlaştırmaktadır.

Halk edebiyatı sahasında tenkitli metin çalışmaları her ne kadar Divan edebiyatı sahasıyla karşılaştırılmayacak kadar az olsa da hiç yok değildir. Bu çerçevede örneğin Pertev Naili Boratav’ın birini tek başına, birini Rémy Dor, diğerini de Fuat Özdemir ile yayıma hazırladığı Ahmet Şükrü Esen (1991, 1982, 1986) kitapları ve Şükrü Elçin (1984)’in hazırladığı *Gevheri Divanı* özellikle varyant karşılaştırmaları yapıp farklılıkları işaret etmeleri yönüyle Halk edebiyatı araştırmalarında metodolojik olarak öncü kabul edilebilecek çalışmalardır. Son zamanlarda ise İsmail Görkem tarafından benzer yöntemlerle hazırlanmış Dadaloğlu (Görkem, 2006) ve Karacaoğlan (Esen, 2016) kitapları bu tür çalışmalara örnek olarak verilebilir.

Bu yayınlarda izlenen yöntem elbette geliştirilerek devam ettirilebilir. Ancak bizim bu çalışma kapsamında dikkat çekmek istediğimiz asıl metinler Arap harfli ya da Latin harfli, yazılı ya da basılı şekilleri bulunan, sözlü ortamda icra edilerek ses ya da görüntü kaydı alınmış ama özellikle de âşık edebiyatı dairesinde türkü sahibi âşığın ya da kaynak kişinin ses/görüntü kaydı bulunan türkü metinleridir. Bu konuyu Divan edebiyatı kapsamındaki metin neşri çalışmalarıyla ilişkilendirerek ele alma gayreti ise metin neşriyle ilgili bazı çalışmalardaki şu tespit ve değerlendirmelere dayanmaktadır:

1. “Tenkitli metin kurmaktan maksat müellifin elinden çıkan nüshaya en yakın nüshayı ortaya koymak olduğuna göre elde müellif hattı bir nüsha varsa diğer nüshaları kullanmaya zaten gerek kalmayacaktır. Ancak öyle olduğu hâlde izaha muhtaç ayrıntılar söz konusu olabilir” (Köksal, 2012: 184).

2. “Yapılan bilimsel çalışmalardan anlaşılacağı gibi metin neşrinde temel amaç, müellif hattı nüshadan veya çalışmaya esas alınan nüshalardan hareketle müellifin söylemek istediğine doğru ulaşabilmek ve sağlam bir metni kurmaktır. Bu ilke sadece elyazması nüshalardan hareketle yapılan çalışmalar için değil, Arap harfli veya Latin harfli matbu nüshalardan hareketle yapılan çalışmalar için de geçerlidir. Elyazması nüshalarda gösterilen ihtimam ve takip edilen yol, metnin sağlam kurulabilmesi için Arap harfli veya Latin harfli matbu nüshalardan hareketle yapılan çalışmalar için de gereklidir” (Sarı, 2019: 146).

3. “*Tenkitli metnin* sadece *karşılaştırmalı metin* olduğu gibi bir algı vardır. Hâlbuki -tek nüshası da olsa- bilimsel ölçütler çerçevesinde gerekli notlar, izahlar ve müdahalelerle şekil ve mana cihetlerinden tenkide tabi tutularak ortaya konan her metin tenkitli metindir” (Köksal ve Babaarslan, 2017: 62).

4. “Kütüphane kayıtlarında ve muhtelif kaynaklarda ilgili eser hakkında verilen bilgilere güvenilmemeli, eserin orijinali [...] [ile] ulaşılabilen nüshaları görülmeli ve bunlar değerlendirilmeden metin hazırlanmamalı” (Arslan, 2017: 41).

5. “Bir metnin yanlış veya eksik olduğu tespit edilen kısmına, yanlışlığı düzeltmek ve eksikliği tamamlamak amacıyla belirli karinelere hareketle nâşir tarafından yapılan müdahaleye metin tamiri denmektedir. [...] [Ancak metin tamiri yapılırken nâşirin dikkat etmesi gereken] karineler; ‘anlam, vezin, kafiye, edebî sanatlar, mazmunlar, dil ve gramer hususiyetleri ile metne ve müellife özel nitelikler’ olarak sayılabilir” (Köksal, 2008: 170, 177).

Bu değerlendirmelerden hareketle metin neşri esaslarının Halk edebiyatı kapsamında özellikle de eser sahibi ya da kaynak kişinin ses/görüntü kaydının da bulunduğu türkü metinlerinin tespitinde kullanımına dair şu değerlendirme ve öneriler sunulabilir:

1. Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne kadar türkü metinlerini içeren çok sayıda makale, kitap ve tez çalışması yapılmıştır. Ancak bunların önemli bir kısmında, önceki yayınlarda yer alan metinlerin kritik edilmeden aktarılması başta olmak üzere çeşitli nedenlere bağlı olarak bazı türkü metinlerinin birtakım yanlışlıklarla yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmanın, söz konusu yanlışlıkları içeren yayınları eleştirmek gibi bir amacı olmadığı için bu tür yayınlara örnek vermemek daha uygun olacaktır. Ancak Nejat Birdoğan (1992), Mehmet Gökalp (1997), Halil Atılğan (2003), Ali Yıldırım (2016), Yavuz Demirtaş (2017) ve Doğan Kaya (2020) gibi çeşitli araştırmacılarca yayımlanmış çalışmalarda bu tür yanlışlıklar, genellikle düzeltme önerileriyle birlikte verilmektedir. Fevziye Abdullah Tansel (1982) ise, “Halk Şairlerimiz Hakkındaki Metodsuz Çalışmaların Yol Açtığı Maddi ve Manevî Zararlar”, başlıklı bildirisinde doğrudan doğruya metot eksikliğini ele alır ve yayın tekrarlarını örnekleriyle gösterir. Bu anlamda herhangi bir türkünün metni tespit edilmeye çalışılırken, Divan edebiyatı araştırmacılarının tüm nüshaları görme gerekliliği gibi Halk edebiyatı araştırmacısının da doğru-yanlış gibi hükümler vermeksizin metnin yazılmış ve/veya yayımlanmış tüm varyantlarını görüp incelemesi gerekmektedir. Çünkü nasıl ki Divan edebiyatı metinlerinin her bir nüshasında müstensihâe bağlı farklılıklar olabiliyorsa türkü metinlerinin aktarıldığı kaynaklarda da aynı türkünün metniyle ilgili farklılıklar gayet tabii olabilir. Burada “doğru” ya da “yanlış” diye hüküm vermekten ziyade her bir varyantın değerli olduğunu göz önünde bulundurmak ve Divan edebiyatı araştırmacılarının metin tamir ederken başvurdukları ölçü, anlam, uyak gibi hususları dikkate alarak bağlama en uygun düşen ifadeyi belirlemek gerekir. Bu çerçevede Kâmil Toygar (1987), “Halk Türkülerimizde Metin Onarımıyla İlgili Bazı Düşünceler” adlı çalışmasında çok değerli görüşler ileri sürmüştür.

2. Türkü metinleri üzerinde yapılacak çalışmalarda ilgili türkünün varsa cönk gibi yazma eserlerdeki örnekleri tespit edilmelidir. Ancak bu çalışmanın asıl odak noktasını oluşturan özellikle âşık edebiyatı kapsamında eser sahibinin ve/veya kaynak kişinin ses/görüntü kaydı bulunan türküler oluşturmaktadır. Bu çerçevede üzerinde çalışılacak türkünün öncelikli olarak varsa sahibine ait ses/görüntü kaydı, yoksa kaynak kişinin ses/görüntü kaydı üzerinden metnin ilk hâli tespit edilmelidir. Ardından yine varsa türkünün kitap, tez, makale vb. formatta bir yayında yer alan tüm metinleri tespit edilip incelenmeli ve karşılaştırılmalıdır.

Tam da bu noktada Divan edebiyatı kapsamındaki metin neşri çalışmaları açısından bakmak gerekirse; türkünün sahibi olan âşığa ait ses/görüntü kaydında aktardığı metin kesinlikle Divan edebiyatı çalışmalarındaki “müellif nüshası” olarak değerlendirilmelidir. Bu durumda diğer yayınlarda yer alan her bir metin ise “müstensih nüshası” gibi kabul edilebilir. Böyle bir durumda, özellikle eser sahibinin ses/görüntü kaydından metne ulaşılabiliriyorsa ve diğer yayınlarda yer alan metin(ler) ölçü, anlam, üslup gibi özellikler bakımından sorunlu görünüyorsa kesinlikle eser sahibinin metni doğru kabul edilmelidir. Bu çerçevede 20. yüzyılın ikinci yarsından itibaren birçok âşığın profesyonel ya da yerel çaplı yarı profesyonel albüm kayıtları (plak, kaset, CD) bulunmaktadır. Ayrıca daha çok özel ortamlarda gerçekleştirilen icraların tamamen amatör girişimlerle kaydedilip kişisel arşivlere alınmış olanları da vardır. Daha da önemlisi tüm bu kayıtların birçoğuna bugün internet ortamından ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla, türkülerin özellikle sahibi tarafından seslendirilirken kayıt altına alınmış metinleri dikkate alınmadan, sadece yayımlanmış metinler üzerinden çalışma yapmanın, doğru metni ortaya koyup doğru çözümler yapabilmek açısından riskli bir yaklaşım olduğu rahatlıkla söylenebilir.

3. Ali Emre Özyıldırım (2017: 18), metinleri, metin neşri çalışmasında belirlenecek yaklaşımlar açısından üç gruba ayırır ve bunları “matbaa öncesinde yaşayıp eser veren yazarlara ait metinler, kendi eserlerinin baskısını kontrol eden modern yazarlarca kaleme alınmış metinler ve üçüncü bir grup olarak da anonim ya da anonimleşmiş metinler” şeklinde tarif eder. Bu çerçevede türkü metinleri açısından birçok âşığın, Özyıldırım'ın işaret ettiği “modern yazarlar” gibi kendileri tarafından şiir kitabı olarak yayımlanmış eserleri de bulunmaktadır. Bu tür eserlerdeki metinlerin de bir tür müellif nüshası gibi kabul edilmesi mümkün olabilir. Ancak âşığın ismini taşıyan bir kitaptaki bu metinler bile, ses/görüntü kaydındaki metinler kadar sağlam olmayabilmektedir. Çünkü birincisi, en başta da ifade edildiği gibi türkü, bir sözlü ortam yaratmasıdır ve hem üretim hem aktarım hem de tüketim süreçlerinde tamamen sözel olarak yer alır. İkincisi de bilindiği gibi âşıkların pek çoğu okuryazar değildir, okuryazar olanların da eğitim seviyesi genellikle düşüktür. Bu bakımdan yayımlanmak üzere bir yayıncı veya matbaaya verdiği şiirlerini, basım öncesinde ne kadar tashih ettikleri ya da edebildikleri pek bilinmemektedir. Örneğin bu çalışmanın odak noktalarından birini oluşturan Âşık Veysel'e ait söz konusu türkünün metni de, âşığın sağlığında ve kendi adıyla yayımlanmış birçok kitapta da -inceleme kısmında gösterildiği üzere- fahiş hatalarla aktarılabilmektedir. Dolayısıyla türkü metinlerinin tespit edilmesinde, ilgili metin, âşığın kendisi ya da başka birisi tarafından hazırlanıp yayımlanmış bir kitapta olsa bile, varsa söz konusu âşığın “müellif nüshası” şeklinde değerlendirdiğimiz ses/görüntü kaydını mutlaka öncelemek gerekir.

3. Âşık Veysel'in “Esti Bahar Yeli Karlar Eridi” Şiirine Metin Neşrinin Esasları Açısından Bakmak

Âşık Veysel'in birçok şiiri, birçok kaynakta çeşitli eksiklik ya da yanlışlıklarla aktarılmaktadır. Aslında bu durum başka birçok âşığın şiirleri için de geçerlidir. Ancak Âşık Veysel'in şiirleri çok sayıda araştırmacı tarafından kitap olarak hazırlanıp farklı yayınevlerince basılmış olduğundan, söz konusu eksiklik ya da yanlışlıklar onun şiirleri için daha belirgin ve görünür bir hâl almaktadır. Âşık Veysel'in şiirleriyle ilgili bu durum, *Halk Müziğinin Seyyar Radyosu Âşık Veysel* adlı kitabında Salahaddin Bekki (2021: 56-58; 104-109) tarafından, başka araştırmacılarca yapılmış önceki tespitlere ek olarak kendi tespitlerinden örneklerle de etraflıca ele alınıp değerlendirilmektedir. Bekki (2021: 108) bu bağlamda haklı olarak “Günlerce şiirini zihninde yoğurarak olgunlaştıran ve onu pişirmeden bize sunmayan Veysel'in şiirlerini yayımlarken bizim de aynı hassasiyeti göstermemiz gerekmez mi?” sorusunu da sorar.

Âşık Veysel'in pek çok şiirinde karşılaştığımız bu durum, “Esti Bahar Yeli Karlar Eridi” türküsünün metni için de söz konusudur. Nitekim bu türkünün metnini veren çeşitli kaynaklarda, bazı yerlerin yanlış aktarıldığı rahatlıkla görülebilmektedir. Öyle ki yaptığımız taramalarda, türkünün metninin baştan sona hiçbir şekilde hata içermeksizin aktarıldığı bir kaynağa ulaşamamıştır. Başka bir ifadeyle, taradığımız ve bir kısmına çalışmamızda yer de verdiğimiz kaynaklarda türkünün metni az ya da çok ama kesinlikle önemli hatalarla aktarılmıştır. Bir sözlü kültür ürününün metni hakkında doğruluk-yanlışlık konusunda böylesine net bir hüküm verilebilmesinin ardında iki önemli etken var. Birincisi, türkünün sahibi Âşık Veysel'in internet ortamında birçok siteden de ulaşıp dinlenebilen ses kayıtları. İkincisi de Divan edebiyatı araştırmacılarının metin neşri ve özellikle de metin tamiri hususunda dikkat çektikleri noktalardan biri olan

“anlam”dır ki türküde yanlış olduğunu iddia ettiğimiz ifadeler anlam açısından da çok ciddi sıkıntılara yol açmaktadır. Oysa Âşık Veysel’in ses kaydı esas alınıp bakıldığında türkünün mevcut metinlerindeki anlam bozuklukları da ortadan kalkmaktadır.

Söz konusu türkü, metin olarak birçok kaynakta yer almaktadır. Ancak yayına hazırlayan, yayıncı ve yayınevi gibi ölçütler göz önünde bulundurularak nispeten kolay erişilebilen ve metinlerin sağlamlığı konusunda daha çok güven verdiği düşünülen 11 kitap tespit edilip çalışma kapsamına alınmıştır. Bunlara bir de bu çalışmanın ortaya çıkmasında hareket noktası olan TRT repertuarındaki kayıt da eklenmiştir (URL-1). Böylece söz konusu türkü metninin, Divan edebiyatı kapsamındaki metin neşri çalışmaları açısından “müstensih nüshası” şeklinde ifade edilebilecek 12 varyantı elde edilmiş ve karşılaştırmaya tâbi tutulmuştur. Ancak hemen şunu da açıkça ifade etmek gerekir ki bu çalışmada amaç, söz konusu kaynakları eleştirmek değil; aksine onlarda da olduğu gibi Âşık Veysel üzerinden kültüre ve kültür araştırmalarına katkıda bulunmaktır. Bu nedenle kaynak ya da yazar ismi üzerinde ısrarla durulmamış ve söz konusu kaynaklara atıflarda da -Divan edebiyatı sahasındaki metin neşri çalışmalarına da uygun bir şekilde- aşağıda belirlenen kısaltmalar kullanılmıştır.

Söz konusu türkünün metni tespit edilirken “müstensih nüshası” gibi düşündüğümüz 12 kaynaktaki durum değerlendirildikten sonra Âşık Veysel’in internet ortamında ulaşılabilen ve metin neşri esasları açısından “muellif nüshası” hükmünde değerlendirdiğimiz ses kayıtları (URL-2, URL-3, URL-4) dikkatlice dinlenmiş ve metnin, âşığın ağzından çıkan orijinal şekli deşifre edilerek verilmiştir.

Çalışma kapsamında müstensih nüshası gibi değerlendirilen kaynakların künye bilgileri ve kullanılan kısaltmaları tablo olarak şu şekildedir:

	Yazar	Eser Adı	Yayıncı	Tarih	Sayfa	Kısaltma
1	TRT Müzik Dairesi	-	-	-	-	TRT
2	-	<i>Âşık Veysel/Hayatı ve Şiirleri</i>	İstanbul Maarif Kitaphanesi	1956 ²	87-88	İMİK
3	Ümit Yaşar Oğuzcan (Düzenleyen)	<i>Âşık Veysel Şatıroğlu/Dostlar Beni Hatırlasın/Bütün Şiirleri</i>	Türkiye İş Bankası Kültür Yay.	1970	154-155	ÜYO-1
4	Tahir Kutsi Makal	<i>Aşık Veysel/Hayatı-Sanatı-Eserleri</i>	Ararat Yayınevi	1973	121	TKM
5	Adnan Binyazar	<i>Âşık Veysel</i>	Tel Yay.	-	82-83	AB
6	Ümit Yaşar Oğuzcan ³ (Derleyen Düzenleyen)	<i>Âşık Veysel Şatıroğlu/Bütün Şiirleri/Dostlar Beni Hatırlasın</i>	MİYATRO Yay.	1982	131	ÜYO-2
7	Muzaffer Uyguner (Derleyen)	<i>Âşık Veysel</i>	Bilgi Yayınevi	1990	88-89	MU
8	-	<i>Dostlar Beni Hatırlasın Âşık Veysel Hayatı ve Bütün Şiirleri</i>	İnkılap Kitabevi	2001	132	İK
9	Doğan Kaya	<i>Âşık Veysel</i>	Akçağ Yay.	2011	204	DK
10	Ahmet Özdemir	<i>İki Kapılı Bir Handa Âşık Veysel</i>	Sivas Platformu	2013	305-306	AÖ
11	Caner Işık	<i>“Gerçek” Âşık Veysel</i>	Bağlam Y.	2019	140	CI
12	Salahaddin Bekki	<i>Halk Müziğinin Seyyar Radyosu Âşık Veysel</i>	Muhit Kitap	2021	175	SB

Normal şartlarda Divan edebiyatı kapsamındaki metin neşri çalışmaları çerçevesinde metnin bir nüshasını esas alıp nüsha farklılıklarının aparat (dipnot) ile gösterilmesi uygundur. Ancak söz konusu şiirle ilgili, önemli bir kısmı orijinal metne göre “yanlış” denebilecek farklılıklara dikkat çekmek de bu çalışmanın amaçlarından biridir. Bu nedenle metni bent bent ele almak ve farklılık ve/veya yanlışlıkları ayrıntılı bir şekilde açıklamak daha uygun olacaktır. Bu amaçla da her bent için, çok ciddi yanlışlıklar içermesi bakımından diğer metinlerden ayrılan TRT kaydı önce verilmiş, ardından açıklamalarla farklılıklar gösterilmiş ve son olarak da Âşık Veysel'in ses kayıtlarının deşifre edilmesiyle ulaşılan orijinal metne yer verilmiştir. Her bent için başta verilen TRT metninde, karşılaştırılan kaynaklarda ve/veya Âşık Veysel'in ses kayıtlarında farklılık içeren ifadeler eğik harflerle yazılarak gösterilmiştir. Ancak herhangi bir yanlışla neden olmayan ve anlamla ilgili herhangi bir sıkıntı yaratmayan k>g değişimi (örneğin “kubarmak>gubarmak”) gibi fonetik özelliklere dair farklılıklar dikkate alınmamıştır.

Bu ön açıklamanın ardından türkünün metnini bent bent şu şekilde ele almak mümkündür:

1. Bent:

Esti bahar yeli karlar eridi

Gubarmış dağlarda kar çiçekleri

Ahdettim yâr ile kavlim var idi

Birlikte *dermede* mor çiçekleri (TRT)

Beş bentten oluşan bu türkünün, TRT derleme kayıtlarında hatasız olarak aktarılan tek bendi birinci benttir. Ancak karşılaştırma yapılan kaynakların tamamında bu bendin 3 ve 4. dizeleri yanlışlık içermektedir. Şöyle ki TKM hariç tüm kaynaklarda, üçüncü dizedeki “ahdettim” ve “kavlim” sözcükleri yer değiştirilerek “Kavlettim yâr ile *ahdim* var idi” şeklinde aktarılmıştır. TKM’de ise yine bu iki sözcük yer değiştirmiş, ancak “kavlettim” yerine “kaybettim” ifadesi yazılmıştır.

Yine karşılaştırma yapılan kaynakların tamamında dördüncü dizedeki “dermede” sözcüğü “dermeye” şeklinde aktarılmıştır. Bu durum, üst dizedeki “kavil” ya da “ah(i)t” sözcüğünün “söz verme” gibi algılanıp yönelme durumu eki (-a/-e) ile kullanılması gerektiği düşüncesinden kaynaklanıyor olabilir. Ancak aslında Âşık Veysel, “Mor çiçekleri dermede, derme konusunda yâr ile kavlim, anlaşmam, sözleşmem var idi.” diyor. Dolayısıyla anlam açısından da “dermeye” değil, âşığın kendisinin de söylediği gibi “dermede” demek daha uygun olacaktır. Nitekim ilgili ses kayıtlarında da Âşık Veysel, bu dörtlüğü tam olarak yukarıda verilen TRT metnindeki gibi söylemektedir.

2. Bent:

Baharda *çoşar* bu ulu toprak

Vücuda getirir her türlü yaprak

Al yeşil giyinmiş dağlara bir bak

Beslenip büyüdü yer çiçekleri (TRT)

TRT metninde bu bendin ilk dizesi 11 yerine 10 hece olacak şekilde kayıtlı. Bu durum, Âşık Veysel'in ses kayıtlarında “çoşarsa” şeklinde seslendirdiği sözcüğün “çoşar” şeklinde kaydedilmesinden kaynaklanıyor. Ses kaydına ilaveten alt dizeye bağlı olarak ortaya çıkan anlam da buranın “çoşarsa” şeklinde olmasını gerektiriyor. Nitekim bu yanlış, diğer kaynakların tamamında “çoşarsa” şeklinde düzeltilerek aslına uygun bir şekilde aktarılmıştır.

Birinci dizedeki bu hata, belki “unutma” ya da “gözden kaçma” durumlarıyla açıklanabilir. Ancak bu bentle ilgili asıl sıkıntı dördüncü dizede görünmektedir. Burada TRT metnindeki “Beslenip büyüdü” ifadesi, dizeyi cümle olarak ele aldığımızda yüklem görevinde olmaktadır. Bu durumda özne, yani beslenip büyüyen de “yer çiçekleri” şeklinde bir tamlama olmakta ve dize kurallı cümle olarak düşünüldüğünde şöyle bir ifade ortaya çıkmaktadır: “Yer çiçekleri, beslenip büyüdü”. Elbette anlamsız olan bu ifade, taranan kaynakların hepsinde buradakinden farklı aktarılmıştır. Ancak onlarda da farklı farklı aktarıldığı

görülmektedir. Şöyle ki bu dizede yer alan “beslenip” sözcüğü tüm kaynaklarda “besleyip” şeklinde aslına uygun olarak aktarılmıştır. Bununla birlikte “büyüdü” sözcüğü “büyütür”, “büyüten” ve “büyütün” olmak üzere üç farklı şekilde aktarılmıştır. Bu sözcük İMK, ÜYO-1, MU ve DK’de “büyütür”; TKM, ÜYO-2, İK, AÖ, CI ve SB’de “büyüten”; AB’de ise “büyütün” şeklindedir. Oysa Âşık Veysel’in ses kaydında burada söylenen şey “büyütür”dür. Yani anlam açısından, kurallı cümle olarak bakılırsa, şöyledir bu dize: Yer, çiçekleri besleyip büyütür. Bu çerçevede söz konusu ses kayıtlarında Âşık Veysel bu bendi şu şekilde seslendirmektedir:

Baharda *coşarsa* bu ulu toprak
Vücuda getirir her türlü yaprak
Al yeşil giyinmiş dağlara bir bak
Besleyip büyütür yer çiçekleri

3. Bent:

Yürümüş güzeller *erkek* kolunda
Sivralan köyünde yayla yolunda
Devşirmiş *bağlamış* top top elinde
Kokular goynuna gor çiçekleri (TRT)

Bu bentte ilk dikkat çeken hata, hatadan da öte tuhaflık, ilk dizedeki TRT’nin derleme metninde de aynen yer alan “erkek” sözcüğüdür. Özellikle metnin yaratıldığı dönem ve yeri de içeren geleneksel kültür göz önünde bulundurulduğunda “erkek koluna girip köyde, yayla yolunda yürüyen güzeller” görmek elbette pek mümkün değildir. Nitekim diğer tüm kaynaklarda burada “erkek” değil iki farklı sözcük yer almaktadır. Bu çerçevede bu dizede “erkek” yerine İMK, ÜYO-2, MU, İK, AÖ, CI ve SB’de “helke” sözcüğü; ÜYO-1, TKM, AB ve DK’de “halka” sözcüğü yer almaktadır. “bakraç, kova” anlamındaki “helke” ve bağlam düşünüldüğünde “bilezik” anlamında kullanılmış olan “halka” sözcükleri elbette anlam açısından daha uygundur. Yani sadece anlam gözetildiğinde buradaki sözcüğün “helke” olması da “halka” olması da mümkün görünmektedir. Ancak yine anlam gözetilerek dize, bent ve metnin tamamına bakıldığında bu dizede başka bir tuhaflık daha dikkat çekmektedir.

Taranan tüm kaynaklarda dizenin ilk sözcüğü “yürümüş” şeklindedir. Bu durumda dize, cümle olarak düşünüldüğünde “Güzeller, kolunda helke/halka ile yürümüş.” şeklinde olur. Böyle olduğunda da cümlelerin öznesi “güzeller”dir. Ancak bu özneye bağlı “kolunda helke/halka ile” belirtecinde “kolunda” sözcüğünün normal şartlarda “kollarında” olması gerekir. Bununla birlikte söz konusu ifadenin ölçü gereği yapılmış bir dil sapması olduğu da akla gelebilir. Buna rağmen sorun devam etmektedir; çünkü dize, bent ve metnin tamamının muhatabı “bir” güzeldir, sevgilidir. O nedenle başka “güzeller”in yürümesinin âşığı etkilemesi pek düşünülemez; o, “bir” sevgilinin derdindedir. Böyle olmakla birlikte, oldukça zorlama bir yaklaşımla, âşığın sevdiğini diğer güzellerle birlikte tasvir ettiği düşünülebilir. Ancak Âşık Veysel’in söz konusu ses kayıtları, durumun böyle olmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim burada Veysel, “yürümüş” değil; kendi ağız özellikleriyle ve ölçüyü de oturtacak şekilde “geyimiş”, yani “giymiş” demektedir. Böyle bir durumda tabii ki özne de değişmekte ve metnin bütününe olduğu gibi söz konusu edilenin “güzeller” değil, bir sevgili olduğu da anlaşılmaktadır. Çünkü burada Veysel, “güzel elbiseler giyinmiş sevgili”den söz etmektedir. Yine ses kaydına göre, kaynaklarda “helke” ya da “halka” olarak geçen sözcük, “halka” değil “helke”dir.

Bu bentte, son olarak, üçüncü dizedeki “bağlamış” sözcüğünün İK, AÖ, CI ve SB’de edilgen bir yapıda “bağlanmış” şeklinde aktarıldığı görülmektedir. Oysa Veysel, söz konusu ses kayıtlarında burayı, hemen öncesindeki “devşirmiş” fiilinde olduğu gibi etken çatılı olarak “bağlamış” şeklinde okumaktadır ki anlam açısından da böylesi daha uygundur.

Tüm bu tespit ve değerlendirmelerin ışığında Âşık Veysel'in ses kayıtlarına göre bu bent şöyledir:

Giy(i)miş güzeller *helke* kolunda

Sivralan köyünde yayla yolunda

Devşirmiş *bağlamış* top top elinde

Kokular goynuna gor çiçekleri

4. Bent:

Ah senin elinden çektiğim çile

Söyleyip *ismini* düşürmem dile

Bülbül *feryad eyler* kırmızı güle

Sakın incitmesin har çiçekleri (TRT)

Türküye bent bent bakıldığında, diğer kaynakların TRT metniyle en uyumlu olduğu yer bu benttir. Öyle ki TRT metninden farklı kaydedilen tek yer üçüncü dizedeki “feryad” sözcüğüdür. Karşılaştırma yapılan kaynakların istisnasız tümünde buradaki “feryad” sözcüğü yerine “figan” sözcüğü yer almaktadır. Ancak bu farklılık tabii ki anlam açısından kayda değer bir değişikliğe yol açmamaktadır. Burada bir de yine üçüncü dizedeki “eyler” sözcüğünün sadece İK’de “eyle” şeklinde emir kipinde çekimlenerek aktarıldığı görülmektedir ki bunun da -r ekinin unutulduğu bir dizgi hatasından kaynaklanmış olduğu anlaşılmaktadır.

Her ne kadar bu bentte kaynaklar arasında çok büyük bir uyum ve tutarlılık varsa da aslında bu türkünün metniyle ilgili kesinlikle en büyük hata bu benttedir. Metnin olduğu tüm kaynaklarda hatta ulaşabildiğimiz tüm icralarda bendin ikinci dizesi, yukarıda olduğu gibi “Söyleyip *ismini* düşürmem dile” şeklindedir. Ancak burada öncelikle anlam açısından bir sıkıntı görünmektedir. Şöyle ki bir âşığın, sevdiği kadının ismini dile düşürmesi yani onun dedikodu malzemesi edilmesine neden olması zaten pek düşünülemez. O nedenle böyle bir taahhütte bulunması da pek anlamlı değildir. Böyle bir şey, belki öncesinde yaşanmış belli bir olay ya da duruma atıfta bulunmak üzere söz konusu edilmiş olabilir; ancak ona dair de metnin herhangi bir yerinde herhangi bir iz yoktur. Yine de türkünün burası TRT metni dâhil tüm kaynaklarda yukarıda verildiği gibi aktarılmıştır. Oysa söz konusu ses kayıtları dikkatlice dinlendiğinde, Âşık Veysel'in burada “söyleyip *ismini*” değil, “söyleyip *Yesbir*’i” dediği çok net bir şekilde de anlaşılmaktadır.

Arapça “yesbir” ifadesi “sabr” kökünden gelir ve bağlama göre değişmekle birlikte “sabreder”, “sabrediyor” gibi anlamlar taşır ki Kur’an-ı Kerim’de Yusuf Suresi 90. ayette de zikredilir. Söz konusu ayetin meali şöyledir: “Yoksa sen, gerçekten Yûsuf musun? dediler. O da (Evet) ben Yusuf’um, bu da kardeşim. (Birbirimize kavuşmayı) Allah bize lütfetti. Çünkü kim (Allah’tan) korkar ve **sabrederse**, şüphesiz Allah güzel davrananların mükâfatını zayi etmez, dedi” (Karaman vd., 2003: 245). Bilindiği gibi Yusuf Suresi’nde “Yûsuf Peygamberin hayatta karşılaştığı sıkıntılar ve bunlara sabrederek nasıl başarıya ulaştığı anlatılmakta ve inananlar için faydalı öğütler, önemli mesajlar verilmektedir” (Altuntaş ve Şahin, 2011: 254). Bu çerçevede Âşık Veysel'in de “Söyleyip *Yesbir*’i düşürmem dile” derken, Yusuf Suresi’ne, Hz. Yusuf’un kıssasına ve sabırla sınanmasına bir tür telmihte bulunduğu düşünülebilir.

Kesin olmamakla birlikte buradaki “yesbir” sözcüğünün “Yâ Sabûr!” ya da “Ya sabır!” ifadesinin yöre ağzında dönüştüğü bir şekil olduğu da düşünülebilir. “Allah’ın isimlerinden (esmâ-i hüsnâ) biri” olan ve “çok sabırlı” anlamına gelen es-Sabûr (Topaloğlu, 2008: 361), “Yâ Sabûr!” şeklinde Allah’tan sabır dilemek üzere söylenen bir sözdür. Bu söz, “ya sabır” şeklinde ve “katlanılması güç durumlarda sabır gerektiğini anlatır.” (TDK, 1998: 2357) açıklamasıyla Türkçe Sözlük’te de yer almaktadır. Dolayısıyla bu bendin “çile çekmek” ve “sabretmek” temalı bağlamı da göz önünde bulundurulunca “yesbir” sözcüğünün “Yâ Sabûr/ya sabır” ifadesinden dönüşmüş olduğu, elbette yanılma ihtimali de hesaba katılarak, düşünülebilir.

Bu bentte ayrıca, “düşürmem dile” ifadesinin yani “dile düşürme”nin de “dedikodu malzemesi etmek” anlamının yanında, özellikle böyle bir bağlamda “dile getirmek, dillendirmek, söylemek, konuşmak” gibi bir anlam taşıyabileceği de dikkate alınmalıdır. Bu durumda “Söyleyip *Yesbir*’i düşürmem dile” dizesinde Âşık Veysel, bir bakıma sabır duaları okuyacağını, sabredeceğini ve sevgisini, aşkını kırmızı güle feryat eden bülbül gibi dile getirmeyeceğini, ortalığa saçıp dökmeyeceğini ifade etmektedir.

Dolayısıyla metnin dördüncü bendi Âşık Veysel’in ses kayıtlarına göre şöyledir:

Ah senin elinden çektiğim çile
Söyleyip *Yesbir*’i düşürmem dile
Bülbül *feryad eyler* kırmızı güle
Sakın incitmesin har çiçekleri

5. Bent:

Veysel’in derdini yazmışlar *baştan*
Beni yakıp sen kızınma *ateşten*
Yanakta güllerin fiyatı *kaçtan*
Satma *gelişmez o* yâr çiçekleri (TRT)

Türkünün bu son bendinde dize sonlarındaki “baştan”, “ateşten” ve “kaçtan” sözcükleri, CI hariç diğer kaynaklarda “başta”, “ateşte/ataşta” ve “kaçta” şeklinde kayıtlıdır. CI’da ise bir tek “baştan” sözcüğü aynı şekilde geçerken diğer sözcükler burada da “ateşte” ve “kaçta” şeklinde verilmiştir. Bu ifadeler, açıkçası Âşık Veysel’in ses kayıtlarında da çok net değildir. Ancak bu sözcüklerde bulunma durumu eki (-da) ya da ayrılma durumu eki (-dan) kullanılmış olması anlamla ilgili herhangi bir değişikliğe yol açmamaktadır.

Bu bendin ve şiirin son dizesi ise yukarıda aktarılan TRT metninde tamamen anlamsız bir ifade durumundadır. Bu dizede de doğal olarak diğer kaynakların tamamında farklılık vardır. Öncelikle, tüm kaynaklarda ilk sözcük “satma” değil “satmaya” şeklindedir. İkinci sözcük ise İMK, ÜYO-1, TKM, AB, ÜYO-2, MU ve DK’de, TRT metninde olduğu gibi “gelişmez”; İK, AÖ, CI ve SB’de ise “getirmez” şeklinde kayıtlıdır. Ancak burada söz konusu olan sevgilinin yanağındaki güller, yani aslında sevgilinin al yanaklarıdır. Bu nedenle satmaya getirmesi çok anlamlı görünmemektedir. Ancak “yanaşmak, razı olmak” gibi bir anlamda düşünüldüğünde “gelişmez” ifadesi daha uygun olmaktadır ve nitekim Âşık Veysel de ses kayıtlarında öyle demektedir. Bu dizeye ilgili son olarak, kaynakların hiçbirinde TRT metninde yer alan “o” sıfatı bulunmamaktadır ki Veysel’in icrasında da yoktur zaten. Bu çerçevede türkünün bu son bendi Âşık Veysel’in ses kayıtlarında şöyledir:

Veysel’in derdini yazmışlar *başta(n)*
Beni yakıp sen kızınma *ateşte(n)*
Yanakta güllerin fiyatı *kaçta(n)*
Satmaya *gelişmez* yâr çiçekleri

Sonuç

Her bilimsel disiplinin kendine özgü yöntem, yaklaşım ve enstrümanları vardır. Bunların geliştirilip işletilmesinde belirleyici olan temel etken, ilgili disiplinin inceleme alanına giren “malzeme”nin genel nitelikleridir. Bu çerçevede Halk edebiyatı temelde sözlü bir edebiyattır. Üretim, aktarım ve tüketim pratikleri söze, sözel olana dayalıdır; yani bu ürünler söylenerek ya da anlatılarak sözle üretilir, sözel olarak icra edilmek suretiyle aktarılır ve yine sözün doğası gereği dinlenerek tüketilir. Divan edebiyatı ürünleri ise temelde yazılı metinlerdir. Yazılı olarak üretilir, yazı aracılığıyla aktarılır ve tabii ki okunarak tüketilirler. Halk edebiyatı ve Divan edebiyatı ürünleri; üretim, aktarım ve tüketim pratiklerindeki temel farklılıklardan da hareketle doğal olarak önemli farklılıklar gösteren metinlerdir. Buna bağlı olarak da ilgili edebiyatların

metinlerini inceleyen disiplinler, farklı yöntem ve yaklaşımlara sahiptir. Ancak genelde edebiyat, özelde de Türk edebiyatı şemsiyesi altında yer alan bu metinlere dair akademik çalışmalarda, bir disiplinden diğerine metot transferi elbette mümkün olabilir. Bu çerçevede, edebiyat bilimi açısından daha çok Divan edebiyatı çalışmalarıyla özdeşleşmiş olan “metin neşri” ile ilgili temel esasların, Halk edebiyatı ve özellikle de halk şiiri metinleriyle ilgili çalışmalarda da uygulanması mümkündür. Hatta tüm metodolojinin birebir uygulanması değil belki ama metin neşrinin ana esaslarının özellikle türkü metinleriyle ilgili çalışmalarda kullanılması, mümkün olmanın da ötesinde gereklidir, denebilir. Bu çerçevede, Halk edebiyatı dairesinde türkü metinleri tespit edilirken Divan edebiyatı çalışmalarındaki metin neşrinin temel esasları açısından şu hususlara dikkat edilmelidir:

1. Divan edebiyatı kapsamındaki metin neşri çalışmalarında, bir metnin mümkün olduğunca tüm nüshaları görülmelidir. Aynı şey, türkü metinlerinin tespit edilmesi sürecinde Halk edebiyatı çalışmaları için de geçerlidir.

2. Divan edebiyatı metin neşri çalışmalarında öncelikli amaç, müellifin yazdığı metne mümkün olduğunca en yakın metni ortaya koymaktır. Türkü metinleri konusunda da özellikle türkünün sahibi âşık biliniyorsa ve bizzat onun oluşturduğu metne ulaşılabiliyorsa bu metin mutlaka ortaya konulmalıdır. Ancak anonim ürünler bir tarafa belirli bir âşığa ait olduğu kabul edilen türkülerin bile metin olarak ilk söylendikleri şekle ya da âşık tarafından son hâli verilmiş şekillerine ulaşmak çoğu zaman mümkün değildir. Böyle bir durumda da türkünün ulaşılabilen tüm varyantları karşılaştırılarak verilmeli ve doğruluk-yanlışlık, eksiklik-fazlalık gibi konularda hüküm metnin muhataplarına, türkünün dinleyicilerine bırakılmalıdır.

3. Divan edebiyatındaki metin neşri çalışmalarında bir eserin en önemli ve geçerli nüshası, eser sahibinin kaleminden çıkmış olan “müellif nüshası”dır. Bu anlamda “müstensih nüshası” olarak adlandırılan diğer nüshalar, müellif nüshasına ulaşılmışsa, ikinci dereceden kaynaklardır. Türkü metinlerinin tespiti çalışmalarında da ilgili türkünün yazılı, basılı, sesli ve/veya görüntülü ulaşılabilen tüm kaynaklardaki varyantları dikkate alınmalıdır. Bir türkünün çeşitli kaynaklarda yer alan metinleri ya da farklı sanatçılardan söylenecek kayıt altına alınmış icraları Divan edebiyatı çalışmalarındaki müstensih nüshası gibi değerlendirilmeli ve mümkün olduğunca dikkatli ele alınmalıdır. Türkü metinlerinin tespitinde müellif nüshası gibi değerlendirilebilecek temel kaynak ise türkünün sahibi âşığın ses ve/veya görüntü kayıtlarıdır. Böyle bir kayda ya da kayıtlara ulaşılabiliyorsa türkünün metni konusunda doğrudan bunlar esas alınmalıdır.

4. Türkü, temelde sözel olarak üretilip yayıldığı için aktarım sürecinde çok rahat bir şekilde değişikliğe uğrayabilmektedir. Bu anlamda bir türküyü dinleyen kişi, daha sonra onu kendisi de söylemek istediğinde doğal olarak duyduğu, anladığı ve aklında kaldığı kadarıyla söyleyecektir. Bu da türkü metinlerinde bazı varyantlarda anlamla ilgili ciddi sorunların ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. Bu noktada, Divan edebiyatı araştırmacılarının metin neşri bağlamında başvurduğu bir yöntem olan “metin tamiri”, tüm incelikleriyle birlikte türkü metinleri için de uygulanabilir ve böylece gerektiğinde Divan edebiyatı araştırmacılarının yaptığı gibi türküler için de “metin kurma” söz konusu olabilir.

Âşık Veysel'in, Divan edebiyatından Halk edebiyatına metot transferi bağlamında ele aldığımız *Esti Bahar Yeli Karlar Eridi* adlı türküsü metin neşri esasları açısından değerlendirildiğinde; türkünün metninin birçok kaynakta bulunduğu, ancak her bir kaynakta çeşitli yanlışlıklarla aktarıldığı, dahası, metnin baştan sona doğru aktarıldığı hiçbir kaynağın bulunmadığı görülmektedir. Burada “doğru”nun ölçütü, bizzat âşığın ses kayıtlarıdır. Bu kayıtlar müellif nüshası gibi değerlendirilip deşifre edildiğinde, âşığın ne dediği, nasıl dediği ve ne demek istediği “doğru” olarak anlaşılacaktır.

Bir türkü metnindeki bazı yanlışlıkların pek de önemli olmadığı iddia edilebilir ve bu iddia, “bazı” yanlışlıklar için kabul edilebilir. Örneğin Âşık Veysel'in söz konusu türküsünün dördüncü bendindeki “Bülbül *feryad eyler kırmızı güle*” dizesinde yer alan “feryad eyler” ifadesi yerine “figan eyler” denmiş olması gerçekten de önemli bir yanlışlık değildir. Ancak aynı bendin “Söyleyip *Yesbir'i* düşürmem dile” şeklindeki ikinci dizesinin, “Söyleyip *ismini* düşürmem dile” şeklinde aktarılması, oldukça önemli bir yanlışlıktır. Bu, her şeyden önce Âşık Veysel'e ve sanatına yapılmış büyük bir haksızlıktır. Veysel'in sözcük evreninden ve inanç dünyasından bir kavramı eksiltip yok etmektir. Benzer şekilde üçüncü bendin “*Giy(i)miş* güzeller *helke* kolunda” şeklindeki ilk dizesinde, “helke” yerine “halka” sözcüğünün kullanılmış olması çok

da büyük bir yanlış olarak değerlendirilmeyebilir. Ancak aynı dizede “*Giy(i)miş* güzeller” yerine yaygın bir yanlış olan “*Yürümüş* güzeller” tercih edildiğinde ortaya anlamsız bir ifade çıkmakta ve yine Âşık Veysel’in şiir sanatına haksızlık edilmektedir.

Sonuç olarak, en başta ifade edildiği gibi, bu yazı Âşık Veysel’in *Esti Bahar Yeli Karlar Eridi* adlı türküsünün metnini veren mevcut çalışmalara yönelik bir eleştiri niteliğinde değildir. Zaten amaç da herhangi bir nedenden dolayı yapılmış olan hataları gün yüzüne çıkarma gayreti değildir. Kaldı ki söz konusu çalışmalar, bizim bu çalışmada yaptığımız gibi, âşığın “bir” şiirine odaklanmış mikro incelemeler de değildir. Ayrıca, tespit edilebildiği kadarıyla hiçbiri doğal olarak “Doğrusu budur!” dayatmacılığı içinde de değildir. Dolayısıyla bu çalışma, genelde Halk edebiyatı dairesindeki türkü araştırmalarına, özelde de Âşık Veysel külliyyatına katkıda bulunmak amacı doğrultusunda Divan edebiyatı çalışmalarındaki metin neşri esaslarının ana hatlarıyla türkü metinlerinin tespitinde de uygulanabilirliğini göstermek üzere hazırlanmıştır. Çalışma kapsamında yapılan incelemeler de ortaya koymaktadır ki metin neşri konusunda Divan edebiyatı araştırmacılarının göstermesi beklenen hassasiyetleri, türkü metinlerinin tespitinde Halk edebiyatı araştırmacılarının da göstermeleri gereklidir.

Sonnotlar:

- ¹ Metin neşriyle ilgili çalışmaların künye bilgilerini topluca görebilmek için şu çalışmaların özellikle kaynakça bölümlerine bakılabilir: Öztürk, 2010; Koçoğlu, 2010; Ece, 2014; Ece, 2015; Aynur vd., 2017; Dağlar, 2017; Arslan, 2018; Kıyçak, 2019.
- ² Söz konusu şiir, bu kitabın aynı adla, aynı yayınevinde yapılmış 1963 ve 1966 tarihli baskılarında da yer almaktadır. Bu metinler, noktalama işaretlerinin kullanımıyla ilgili küçük farklılıklar ve bir dizgi hatası dışında tamamen aynıdır.
- ³ Ümit Yaşar Oğuzcan tarafından hazırlanmış 1970 ve 1982 tarihli iki kitabın da incelenmeye dâhil edilmiş olması, bu kitaplarda söz konusu metnin 2 ve 3. bentlerinde görülen farklılıklardır. Bu durum, aynı çalışmacının farklı zamanlarda hazırladığı metinlerde de farklılıklar olabildiğini/olabileceğini gösteriyor olması bakımından önemlidir.

Kaynaklar:

- ALTUNTAŞ, H. ve ŞAHİN, M. (2011). *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayını.
- ARSLAN, M. (2017). “Metin Neşrinde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII-Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler*, (Hzl.: Aynur, H. vd.), İstanbul: Klasik Yayınları, 28-42.
- ARSLAN, M. U. (2018). “Klâsik Türk Edebiyatında Metin Neşrinin Neşri Üzerine Nedensel Bir Yaklaşım”. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 21, 112-123.
- ATILGAN, H. (2003). *Türkülerin İsyanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- AYNUR, H. vd. (Hzl.). (2017). *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII-Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- BEKKİ, S. (2021). *Halk Müziğinin Seyyar Radyosu Âşık Veysel*. İstanbul: Muhit Kitap.
- BİNYAZAR, A. (t.y.). *Âşık Veysel*. İstanbul: Tel Yayınları.
- BİRDOĞAN, N. (1992). “Türkülerdeki Söz Sakatlıkları”. *Türk Halk Musikisinde Çeşitli Görüşler*, (Hzl.: Salih Turhan), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 174-191.
- DAĞLAR, A. (2017). “Metin mi Nüsha mı? Metin-Nüsha Ontolojisi Bağlamında Terminoloji Sorununa Eleştirel Bakışlar”. *Edebî Eleştiri Dergisi*, C. 1, S. 1, 16-32.
- DEMİRTAŞ, Y. (2017). “Harput Müziği Güftelerine Dair Bazı Tespit ve Düşünceler”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22: 1, 153-164.

- ECE, S. (2014). "Metin Tamiri". *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi (TAED)*, S. 51, 89-109.
- ECE, S. (2015). *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)*. Erzurum: Eser Basım Yayın.
- ELÇİN, Ő. (1984). *Gevheri Divânı/İnceleme-Metin-Dizin-Bibliyografya*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- ESEN, A. Ő. (1982). *Anadolu Ağıtları*. (Hzl.: Boratav, P. N. ve Dor, R.), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ESEN, A. Ő. (1986). *Anadolu Türküleri*. (Hzl.: Boratav, P. N. ve Özdemir, F.), Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ESEN, A. Ő. (1991). *Anadolu Destanları*. (Hzl.: Boratav, P. N.), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ESEN, A. Ő. (2016). *Anadolu Âşıkları-I Karacaoğlan*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- GÖKALP, M. (1997). "Halk Edebiyatında Hatalı Söyleyişler". *folklor/edebiyat*, S. 9, 95-106.
- GÖRKEM, İ. (2006). *Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu/Bütün Şiirleri*. İstanbul: E Yayınları.
- IŞIK, C. (2019). "Gerçek" *Âşık Veysel*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- İnkılap Kitabevi. (2001). *Dostlar Beni Hatırlasın Âşık Veysel Hayatı ve Bütün Şiirleri*. İstanbul: İnkılap Kitabevi Yayınları.
- İstanbul Maarif Kitaphanesi. (1956). *Âşık Veysel/Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: İstanbul Maarif Kitaphanesi.
- KARAMAN, H. vd. (2003). *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KAYA, D. (2011). *Âşık Veysel*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- KAYA, D. (2020). *Türkülerdeki Yanlışlıklar*. (e-kitap), Sivas.
- KILIÇ, A. (2004). "Günümüzde Metin Neşri ve Problemleri Üzerine Düşünceler". *I. Kırşehir Kültür Araştırmaları Bilgi Őoleni (8-10 Ekim 2003) -Bildiriler-*, (Hzl.: A. Günşen), Kırşehir: Gazi Üniv. Kırşehir Eğitim Fak. Yayını, 331-345.
- KIYÇAK, Ö. (2019). "Metin Neşri ve Divançe-i Muhammed Hulûsi". *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 17, 249-297.
- KOÇOĞLU, T. (2010). "Metin Neşrinde İmlâ Üzerine Görüşler ve Uygulamalara Dâir". *II. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. İsmail Ünver Adına), 15-16 Mayıs 2008, Kayseri -Bildiriler-*, (Hzl.: A. Kılıç vd.), Kayseri: Erciyes Üniv. Yayınları, 275-286.
- KOZ, M. S. (2017). "Değişik Alfabelerle Yazılmış-Basılmış Türkçe Halk Őiri Metinlerinin Neşrine Bağlı Meseleler Üzerine Kişisel Notlar". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII-Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler*, (Hzl.: Aynur, H. vd.), İstanbul: Klasik Yayınları, 162-191.
- KÖKSAL, M. F. (2008). "Metin Tamiri (Usul ve Esaslar, Uygulamalar ve Bazı Teklifler)". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S. 1, 169-190.
- KÖKSAL, M. F. (2012). "Metin Neşrinin Ana Esasları". *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 31, 179-208.
- KÖKSAL, M. F. ve BABAARSLAN, G. (2017). "Cumhuriyet Döneminde Türkiye'de Yapılan Divân Neşri Çalışmaları Üzerine Bir Değerlendirme". *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII-Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler*, (Hzl.: Aynur, H. vd.), İstanbul: Klasik Yayınları, 44-63.
- MAKAL, T. K. (1973). *Âşık Veysel/Hayatı-Sanatı-Eserleri*. İstanbul: Ararat Yayınevi.
- MENGİ, M. (2007). "Metin İncelemesi Aşamaları, Terimleri ve Bunlardan Biri: Metin Tahlili", *Turkish Studies - Türkoloji Araştırmaları*, Volume 2/3, 407-415.
- OĞUZCAN, Ü. Y. (Derleyen Düzenleyen). (1982). *Âşık Veysel Őatirođlu/ Bütün Şiirleri/Dostlar Beni Hatırlasın*. İstanbul: MİYATRO Yayınları.
- OĞUZCAN, Ü. Y. (Düzenleyen). (1970). *Âşık Veysel Őatirođlu/Dostlar Beni Hatırlasın/Bütün Şiirleri*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- ÖZDEMİR, A. (2013). *İki Kapılı Bir Handa Âşık Veysel*. İstanbul: Sivas Platformu Yayınları.
- ÖZTÜRK, F. (2010). “Osmanlı Edebiyatı Metin Neşri Çalışmalarında İmlâ ve Çevriyazı Tercihleri”. *II. Klâsik Türk Edebiyatı Sempozyumu (Prof. Dr. İsmail Ünver Adına), 15-16 Mayıs 2008, Kayseri -Bildiriler-*, (Hzl.: A. Kılıç vd.), Kayseri: Erciyes Üniv. Yayınları, 299-308.
- ÖZYILDIRIM, A. E. (2017). “Bir Metni Neşretmek”. *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları XII-Metin Neşri: Problemler, Tespitler, Öneriler*, (Hzl.: Aynur, H. vd.), İstanbul: Klasik Yayınları, 16-25.
- SARI, M. (2019). “Metin Neşrinde İhtisas ve İhtimam Noksanlığı: ‘Evrak-ı Hazân’ Örneği”. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, C. 6, S. 7, 145-204.
- TANSEL, F. A. (1982). “Halk Şâirlerimiz Hakkındaki Metodsuz Çalışmaların Yol Açtığı Maddî ve Ma’nevî Zararlar”. *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri/II. Cilt*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 391-403.
- TDK. (1998). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK Yayınları.
- TOPALOĞLU, B. (2008). “Sabûr”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 361-362.
- TOYGAR, K. (1987). “Halk Türkülerimizde Metin Onarımıyla İlgili Bazı Düşünceler”. *II. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri 7-9 Mayıs 1985, Eskişehir*, Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı Yayınları, 371-379.
- UYGUNER, M. (1990). *Âşık Veysel*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- YILDIRIM, A. (2016). “Türkü Sözlerindeki Problemlere Dair”. *folklor/edebiyat*, S. 85, 65-78.
- YILDIRIM, D. (1998). *Türk Bitiği-Araştırma/İnceleme Yazıları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

İnternet Kaynakları:

- URL-1: <https://www.repertukul.com/ESTI-BAHAR-YELI-KARLAR-ERIDI-3069> (Erişim: 20.02.2022)
- URL-2: <https://www.youtube.com/watch?v=SJgO4Q0v4ek> (Erişim: 20.02.2022)
- URL-3: <https://www.youtube.com/watch?v=2FUhLYtk0xo> (Erişim: 20.02.2022)
- URL-4: <https://www.youtube.com/watch?v=R94qKKL7-CA> (Erişim: 20.02.2022)